

HET STATISTISCH PORTRET VAN NEDERLANDERS

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft onlangs het Statistisch Zakboek 1965 samengesteld waarin vele interessante gegevens zijn verwerkt.

De in het boekje opgenomen grafieken zijn wel bijzonder informatief. Zie bijv. grafiek 3 „Overschotten binnen- en buitenlandse migratie 1963/1964, per provincie”. In één oogopslag kan worden geconstateerd dat in Friesland zich geen buitenlandse arbeiders vestigen en dat de bevolking massaal deze provincie verlaat. Zal Friesland – waar voor De Koe een standbeeld in Leeuwarden is opgericht – straks een recreatieprovincie worden? De provincies Gelderland en Utrecht blijken eveneens een merkwaaardige ontwikkeling door te maken. Zij worden bezet door grote groepen buitenlanders en door nederlanders uit de andere provinciën. Limburg wordt straks, volgens het beeld van de grafiek, internationaal gebied!

De oorspronkelijke bewoners vertrekken en de buitenlanders stromen daar binnen! Zonder oorlogsverklaring en wapengeweld komen daar onderdanen van vreemde mogendheden zich vestigen! Uit Zeeland vertrekken daarentegen én de eigen bevolking én de buitenlanders. De migratie van de bevolking blijkt een boeiend aspect van de samenleving te zijn.

Grafiek 4 is nog interessanter. Het ziet er voor de Friezen toch wel somber uit. Het vertrek uit deze provincie is niet alleen opvallend hoog maar van de gezinnen, die er blijven, verdrinken verhoudingsgewijs de meeste kinderen. Daarbij is het aantal jongetjes, dat verdrinkt, vier maal zo groot als dat van de meisjes. Deze zwerven blijkbaar minder buiten en zij zullen minder roekeloos zijn. In Limburg is het aantal verdronken kinderen het laagst. Men heeft daar trouwens meer zand dan water.

Het boekje onthult verder dat, wat de universitaire vorming betreft, de vrouwen nog achteraan komen. In 1947 waren er 38958 mannen en 5863 vrouwen, die academisch zijn gevormd. In 1960 waren deze gegevens respectievelijk 73307 en 11845. Het zou belangwekkend zijn geweest indien in deze tabel (55 „Academisch gevormden naar studierichting en geslacht”) het percentage mannen en vrouwen afzonderlijk naar studierichting was vermeld daar dit meer spreekt dan absolute cijfers.

Ook in tabel 67 over het wetenschappelijk onderwijs is te lezen, dat de

vrouwen een begaafdheidsreserve vormen, die nodig moet worden aangesproken.

In 1963 waren er 7733 eerstejaars mannelijke studenten en 1766 eerstejaars vrouwelijke studenten.

In ditzelfde jaar bedroeg het totaal aantal studenten 52400 nl. 43043 mannelijke en 9357 vrouwelijke.

Voor het doctoraal-examen zijn in 1963 geslaagd 2962 mannen en 411 vrouwen.

Voorts zijn in het Statistisch Zakboek van 1965 nog belangwekkende gegevens na te pluizen over criminele delicten, echtscheidingen, ontzettingen uit de ouderlijke macht, tuchtscholen, zelfmoorden, faillissementen, etc. etc. Handel, verkeer, inkomen en vermogen zijn eveneens intrigerend. Voor *f* 5,50 kan men niet alles maar wel veel te weten komen over de Nederlandse Staat en deszelfs burgers.

HET N.O.V. CONGRES EN HET ONDERWIJS

Er is gereede aanleiding meer dan plichtmatige aandacht te besteden aan de 20e algemene vergadering van de Nederlandse Onderwijzers Vereniging, die op dinsdag 28 december 1965 in „Krasnapolsky” te Amsterdam door de heer W. van den Gevel, voorzitter van deze organisatie, met een rede is geopend en waar, naast het afdoen van administratieve, organisatorische en financiële aangelegenheden het woord is gevoerd door Prof. Dr. L. van Gelder over „Nieuwe onderwijsvormen: een visie op ons onderwijs”; Prof. Dr. H. Nieuwenhuis over „De school en de veranderende maatschappij”, E. Steenbergen, tweede voorzitter van de N.O.V., over „Het rapport, nieuwe onderwijsvormen voor 5- tot 13- à 14-jarigen en het te voeren beleid”.

In zijn openingsrede heeft de voorzitter gememoreerd dat de N.O.V. 1 januari 1946 is gesticht en voort is gekomen uit de Bond van Ned. Onderwijzers en het Ned. Onderwijzers Genootschap. Bij de start telde de N.O.V. 8000 leden en nu heeft deze organisatie ruim 23 000 aangesloten.

Veel is in deze periode veranderd: een onderwijzer met hoofdkte op zijn maximum verdiende in 1947 bruto *f* 4680,—. Thans is zijn pensioengrondslag *f* 14 154,—. Een stijging van ruim 200 %. In deze periode is, volgens het C.B.S., de prijs van het levensonderhoud gestegen met bijna 100 %.

Voorts heeft spreker gewezen op de spectaculair gestegen bedragen die de overheid voor het onderwijs ter beschikking stelt. Volgens het C.B.S. zullen de kosten voor het onderwijs in 1970 ruim vijf miljard gulden en

in 1975 zeven miljard gulden bedragen. Efficiency acht de spreker dan ook voor het onderwijs dringend gewenst. De ter beschikking komende kapitalen voor het onderwijs dienen nl. zo verantwoord mogelijk te worden besteed. Vandaar dat de N.O.V. zich niet alleen bezighoudt met de materiële belangen van haar leden maar daarnaast ruime aandacht op haar congres heeft geschonken aan nieuwe onderwijsvormen in een zich snel en diepgaand veranderende maatschappij.

In zijn rede voor dit congres heeft Prof. Van Gelder een historisch overzicht gegeven van de pogingen tot vernieuwing van het lager onderwijs. Prof. Kohnstamm en Evers hebben terzake baanbrekend en veel voorbereidend werk verricht. Voorts is een anthropologisch gerichte didaktiek van het basisonderwijs mogelijk geworden door de arbeid van Prof. Langeveld, die aan de anthropologie van het kind fundamenteel pedagogische uitgangspunten voor de opvoeding en het onderwijs heeft ontleend.

De nieuw verworven inzichten hebben nog niet geleid tot een radicale omvorming van het basisonderwijs. De problematiek is nl. ingewikkeld daar een didaktische vernieuwing op zichzelf belangrijk en noodzakelijk is maar daarnaast dient er meer samenhang te komen tussen het kleuter- en het lager onderwijs en, daar het lager onderwijs voor het overgrote deel der kinderen geen eindonderwijs meer is, dient dit te worden omgevormd tot basisonderwijs waarin een deel van het gedifferentieerde onderwijs opgenomen wordt.

Veranderingen in de samenleving hebben derhalve de taak van het lager onderwijs, dat basisonderwijs wordt, gewijzigd. Vandaar dat Prof. Nieuwenhuis het probleem van „nieuwe onderwijsvormen” voornamelijk vanuit de maatschappelijke kant heeft benaderd en toegelicht. Veranderingen in de maatschappij kunnen herziening van doelstelling, inhoud en werkwijze van de school noodzakelijk maken. In de school zullen dan ook de opvattingen, die in de maatschappij leven, kunnen worden onderkend. Veranderingen aanbrengen in de structuur van de school is geen eenvoudige aangelegenheid. De school wordt betrokken in het spanningsveld van de levensopvattingen, die in de maatschappij voorkomen, de pedagogisch-didaktische opvattingen van de deskundige in de school en van deskundigen – pedagogen, medici, psychologen, sociologen – buiten de school.

De opmerking van Prof. Nieuwenhuis, dat de machtspositie van de deskundigen in de school vooral ligt op het vlak van het behoudend kunnen zijn in het schoolbedrijf, vraagt om een nadere uitwerking in een artikel in Paedagogische Studien.

Het creëren van „nieuwe onderwijsvormen” betekent niet slechts veranderingen op organisatorisch gebied de school betreffende en herzie-

ning en herwaardering van pedagogische en didactische problemen maar dient, volgens Prof. Nieuwenhuis, ook de leerlingen te brengen tot zelfwerkzaamheid en verantwoordelijkheid daar het gebrek aan speel- en leefruimte en het dreigen op te gaan in de massa frustrerend kunnen werken.

Tenslotte heeft de heer Steenbergen het te voeren beleid inzake het rapport „Nieuwe onderwijsvormen voor 5- tot 13- à 14-jarigen” behandeld. Gezien de technische ontwikkeling die in Amerika plaats vindt en die onontkoombaar ook in Europa zich zal voltrekken heeft deze spreker terecht gesteld, dat het kleuteronderwijs, basisonderwijs en brugonderwijs *de fundamente*n vormen van het onderwijsgebouw. Zijn formulering klinkt wat overtrokken maar de nabije toekomst zal ons waarschijnlijk inscherpen dat zijn uitgangspunt voor een gehele reorganisatie van ons onderwijsbestel juist is om werkgelegenheid mogelijk te maken voor hen die kunnen en willen werken om in het levensonderhoud te voorzien.

Voorts heeft Steenbergen beklemtoond dat voor een grondige pedagogisch-didactische vernieuwing een werkplan nodig is dat moet worden getoetst in scholenexperimenten. Reorganisatie van het onderwijs moet wetenschappelijk verantwoord worden aangepakt daar besluitvorming op basis van traditie en ervaring en incidentele wetenschappelijke gegevens niet verantwoord meer kan worden geacht.

Behartigenswaardig is voorts zijn opmerking, dat de scholen teveel naast elkaar staande instituten zijn en dat plaatselijk en regionaal het brengen van alle onderwijsvoorzieningen, van kleuteronderwijs tot en met het voortgezet onderwijs, tot een samenhangend geheel, een dringende eis is. Op hoog niveau heeft de N.O.V. op haar congres de belangen van het onderwijs behartigd, die nationale belangen van de eerste orde zijn geworden.

VERZORGING, OPVOEDING EN OPLEIDING DER MINSTBEDEELDEN IN VROEGER EEUWEN

Een gewaardeerd medewerker van Paedagogische Studien, de heer A. Hallema uit Breda, heeft, in opdracht van het regentschap van het „Weeshuis der Gereformeerden binnen Delft”, de geschiedenis van deze instelling te boek gesteld. Aan de hand van wat in archieven is gevonden is een omvangrijk boekwerk ontstaan dat niet in de handel is verschenen maar wel te raadplegen is in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

Aanleiding tot het geven van de opdracht aan de heer Hallema, om een historisch overzicht samen te stellen van de lotgevallen van het „Weeshuis der Gereformeerden binnen Delft”, is wel geweest om van het werk, dat

gedurende bijna 4 eeuwen is verricht op het gebied van verzorging, opvoeding en opleiding van wezen, een verslag te maken dat door het nageslacht kan worden geraadpleegd. Na de tweede wereldoorlog is nl. de bezetting van het weeshuis steeds kleiner geworden en op een gegeven moment zijn de regenten voor de beslissing geplaatst de exploitatie met een half bezet huis voort te zetten of het weeshuis een andere bestemming te geven op het gebied van de kindbescherming. Op grond van onderzoek en ingewonnen adviezen hebben de regenten besloten van het weeshuis tevens een tehuis voor werkende jongens te maken.

Om dit te realiseren zijn de statuten gewijzigd zodat de doelstelling van het weeshuis kan worden uitgebreid. In de statuten staat terzake thans dat: „Voor zover en zolang de ruimte in het Weeshuis in verband met de huisvesting van wezen en halfwezen zulks toelaat enz. tot het tijdstip hunner meerderjarigheid in het weeshuis kunnen worden opgenomen Delftse, onder voogdij ener Voogdijvereniging, of van regeringswege onder toezicht gestelde kinderen van protestantse huize”. Daarmede is in 1951 een periode van bijna vier eeuwen Weeshuisgeschiedenis afgesloten. De in het huis nog aanwezige wezen zijn in pleeggezinnen ondergebracht en het huis is verbouwd voor de nieuw gestelde taak.

Uit het omvangrijke (544 pag.), goed gedocumenteerde en in een vlotte stijl geschreven werk is voor ons de status der wezen, hun materiële verzorging en de zorg voor hun geestelijk en zedelijk welzijn wel het meest interessant. Hoewel de bezettingsgraad altijd hoog blijkt te zijn geweest was vooral in de 17e eeuw het aantal wezen zeer groot, tengevolge van oorlog en talrijke epidemieën. Van de wezen is 70 à 80 procent afkomstig uit de zgn. werkende stand en de rest van de kinderen hebben ouders gehad zonder enig beroep of die vagebondeerden en met bedelen in hun onderhoud voorzagen. Er zijn ook veel kinderen opgenomen wier vader soldaat is geweest. Enkele beroepen van overleden vaders zijn interessant genoeg te worden vermeld: swavelstocverkoper, soetemelckvader, besembinder, misraper, garensnyder, cnoopmaker, trommelslager, lantarenmaker, schuytevoerder, kwaksalver, corendrager, bierkruyer, viscooper, tapijtwercker, speldenmaker, speelman, scrienwercker, glaesmaecker.

Vondelingen zijn ook opgenomen en verzorgd. Indien hun afkomst onbekend bleef dan werd dit in de naam tot uitdrukking gebracht bij het dopen van het kind zoals bijv. „Pieterge vander Straete (een vondeling, die op straat voor de deur van het weeshuis was gelegd). Een ander kind werd Martijntje genoemd daar het op de dag van St. Maarten als vondelingetje is gevonden.

Van hun opvoedingstaak hebben de regenten veel genoeg maar ook

veel zorgen beleefd. Zo kwamen er klachten binnen van patroons dat wezen wegbleven van het werk om kermis te houden, brandewijn te drinken, etc. Ook waren er wezen die, hoewel, gezien in het kader van die tijd, de verzorging in het weeshuis goed is geweest, niettemin heimelijk het huis hebben verlaten vaak met medenemen van geld en goederen van het weeshuis. Het Delftse weeshuis was nl. een open tehuis zodat weglopen niet kon worden belet. Zij, die spijt kregen en berouw toonden, konden van de regenten nog wel gedaan krijgen dat pardon werd gegeven zodat de wegloper(ster), na straf te hebben ondergaan, weer in het tehuis kon worden opgenomen. Voor hen, die het al te bont hadden gemaakt, bleef de poort voorgoed gesloten.

Lezenswaard is het hoofdstuk over de verzorging der zieken. Niets lieten de regenten na, kosten noch moeite werden gespaard, om wezen te helpen, die lijdende waren. Specialisten in andere steden werden zelfs geraadpleegd of verzocht naar Delft te komen om een wees te behandelen. Bizar is de beschrijving van een weeshuisjongen uit het eind der 18e eeuw, die laboreerde aan niersteen. Veel was reeds eraan verdokterd zonder resultaat. Regent van Stipriaan is toen advies gaan inwinnen bij de Rotterdamse operateur Gram. Deze kwam na onderzoek tot de conclusie dat alleen een operatie nog kon helpen. Deze zou in het gasthuis plaats vinden en de kosten zou het weeshuis betalen. De jongen zelf ging met de operatie accoord. Voorts moest toestemming worden gevraagd van de hoofdschout, die zijn fiat gaf onder voorwaarde dat het Medisch Chirurgisch College van Delft de operatie mocht meemaken. Verder is aan de predikanten van de Oude en Nieuwe Kerk gevraagd om in de dienst van Zondag 9 oktober 1796 „des Hemels Zegen over de te verrigte Operatie af te smeeken”. Hetgeen is gebeurd.

De operatie is geslaagd. De regent Van Stipriaan is daarbij tegenwoordig geweest, om verslag aan de mede regenten uit te brengen, en heeft nog geassisteerd! De patient heeft zich bedaard gehouden en met bidden de pijn weten te beheersen. De jongen is daarna nog een half jaar ziek geweest, maar op zondag 23 april 1797 was hij weer in staat de kerk te bezoeken waar de Voorzienigheid, zulks weer op verzoek der regenten, dank is gebracht voor zijn herstel. De operatie is noodzakelijk geweest want de jongen is verlost van een grote steen wegende „2 Oncen”. Verdere hulp hebben de regenten de jongen nog geboden door hem op te laten leiden tot onderwijzer.

Veel aandacht hebben de regenten besteed om de weeshuisjongens een goed vak te laten leren. Daartoe werden zelfs leercontracten afgesloten van 5 tot 7 jaar. Niet iedere jongen had echter daartoe lust. Een groot

aantal heeft dienst genomen bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Ook dan bleven de regenten de belangen van hun pupillen behartigen; zij boden raad, verleenden hun bemiddeling bij plaatsing, gaven een uitzet mee en beheerden het geld van de jongens.

Voorts zijn ook voor de meisjes mogelijkheden gecreëerd om een beroep te leren. Hun opleiding was gewoonlijk niet zo langdurig als die van de jongens.

De straffen voor misdragingen, zowel voor jongens als meisjes, waren niet gering en gevarieerd: scherpe reprimande, een blok aan het been, inhouden van zakgeld, geen uitgaansavonden, verbod om bij familieleden te logeren, eenzame opsluiting op water en droog brood, aframmeling, geseling.

In de 19e en vooral in de 20e eeuw wordt, door de toegenomen technische mogelijkheden en meer inzicht, de verzorging der pupillen beter. De voeding wordt gevarieerder, er komt meer hygiëne en de medische verzorging neemt toe.

Voorts krijgen de weeshuis kinderen meer gelegenheid voor ontspanning en mogelijkheden voor sportbeoefening. Ook de onderwijsvoorzieningen hebben zich uitgebreid. De veranderingen in de samenleving weerspiegelen zich in het weeshuisleven van alle dag.

De betere sociale en medische voorzieningen hebben het aantal wezen in onze tijd beperkt. Het weeshuis heeft als instelling zijn taak overleefd. Het is goed dat het regentschap van het Weeshuis der Gereformeerden binnen Delft op deze waardige wijze hun taak hebben afgesloten om een nieuwe opdracht, eveneens op het gebied van verzorging en opvoeding van jonge mensen, te aanvaarden.

MOTIVATIE-ONDERZOEK ONDER INDUSTRIE-ARBEIDERS INZAKE HET VOLGEN VAN VOORTGEZET ONDERWIJS

Prof. Hitpasz uit Keulen, hoogleraar in de psychologie, jong en energiek, houdt zich ondermeer bezig met de problematiek van de begaafdheidsreserve en het onvoldoende deelnemen aan het voortgezet onderwijs door bepaalde groepen van de bevolking.

Hitpasz is in het algemeen geen voorstander van massale onderzoeken en wel in het bijzonder niet wanneer het gaat om de vraag naar de persoonlijke motieven waarom wel of niet aan het voortgezet onderwijs deelgenomen wordt. Hij is er van overtuigd dat, met het ondervragen van kleine groepen, een scherper inzicht kan worden verkregen in de motieven waarom wel of niet voortgezet onderwijs wordt gevolgd dan door een massale onderzoeking mogelijk is ook al zou de laatste dan representatief zijn.

Een kwantitatief onderzoek heeft voor hem waarde om een probleem in zijn algemeenheid te onderkennen en te situëren. Zo heeft hij in Duisburg een kwantitatief onderzoek verricht naar de begaafdheid der leerlingen uit 48 klassen van volksscholen van het 5e leerjaar. Aan het eind van het 4e leerjaar kunnen nl. de leerlingen naar een school voor voortgezet onderwijs. Nu blijkt tweederde van hen die niet naar een school voor voortgezet onderwijs zijn gegaan, niettegenstaande zij begaafd zijn, afkomstig te zijn uit arbeidersgezinnen.

Dit gegeven heeft de vraag opgeworpen naar de oorzaken, die ouders weerhouden hun kinderen naar het voortgezet onderwijs te sturen en geleid tot een motievenonderzoek, dat gebaseerd is op een steekproef van 100 echtparen uit de groep der industrie-arbeiders; 50 echtparen hadden kinderen op het gymnasium of universiteit en 50 echtparen hadden kinderen geschikt voor het gymnasium maar die niettemin door hen zijn belet deze opleiding te volgen. Beide groepen zijn op dezelfde wijze onderzocht zoals naar het beroep en de schoolopleiding der ouders, grootouders, broers en zusters.

De groep, wier kinderen hebben mogen doorleren, heeft als geheel minder auto's en televisietoestellen dan de groep wier kinderen daaraan niet toe zijn gekomen. Voorts vinden de arbeiders het vanzelfsprekend dat hun kinderen gelegenheid krijgen door te leren indien zij dit wensen daar het op karakter en bekwaamheid aankomt en niet op stand. Wel vinden vele ouders uit de arbeidersklasse het gymnasium voor hun kinderen ongeschikt daar zij zelf daaraan niet toegekomen zijn en hun kinderen dus niet kunnen helpen bij het schoolwerk of zij vinden dat deze opleiding alleen geschikt is voor hen, die verder willen studeren om bijv. arts te worden. Verder is het oordeel over de leraren in het algemeen niet gunstig bij de groep, die hun kinderen niet naar het gymnasium hebben gestuurd. Het oordeel van hen, die dit wel hebben gedaan, is gunstiger.

Er zijn nog veel arbeiders die denken „ik ben arbeider en mijn zoon hoeft niet meer te worden dan ik”. Deze ouders wachten ongeduldig op de tijd dat hun kind niet meer leerplichtig is en de „Volksschule” kan verlaten om een bijdrage te leveren voor het gezinsinkomen. Ook is bij veel ouders bezorgdheid voor de materiële offers, die zij voor hun kinderen zouden moeten opbrengen en die door hen worden overschat.

Deze materiële motieven zijn, volgens Hitpasz, niet meer steekhoudend door de gestegen welvaart.

Er is reden om aan te nemen dat meer ouders hun kinderen een hogere opleiding zouden laten volgen indien zij beter zouden zijn geïnformeerd over de beroepsmogelijkheden, die voor het kind reëel aanwezig zijn. Het

gebrek aan informatie is overal te constateren. Men weet niet goed wat met hun kind aan te vangen en veel ouders uit arbeiderskringen hebben hun kinderen naar het gymnasium gestuurd op aanraden van de leerkrachten der „Volksschule” maar niet op grond van eigen overwegingen en inzichten. Ouders worden ook weerhouden hun kind naar het gymnasium te zenden door opmerkingen en houding van burens en collega's. Ook vindt men dat de woonomstandigheden van het gezin en de arbeid van de vader het voor het kind niet goed mogelijk maken een gymnasium te bezoeken. In het onderzoek is vaak de wens geuit naar „Tagesheim-schulen”.

Door pers en televisie blijken ouders goed te zijn geïnformeerd naar wat in het buitenland plaats vindt. Ouders zijn minder goed geïnformeerd over de schooltypen in Duitsland en de mogelijkheid van studiebeurzen e.d. Dit tekort aan informatie dient, aldus Hitpasz, door de massamedia te worden opgevangen.

J. H. N. GRANDIA